

Danswetenschap in Nederland

ONNO STOKVIS
kunsthistoricus

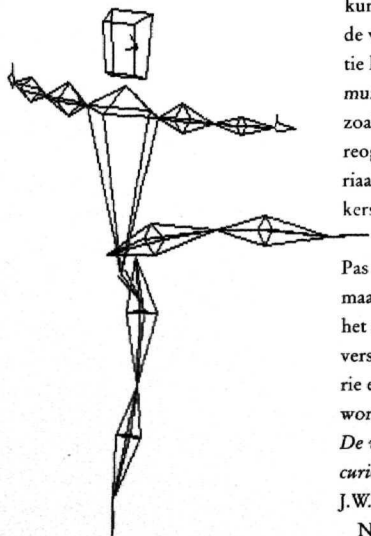
FRITS NAEREBOUT
historicus

De relatie tussen de makers van dans (dansers, choreografen en balletmeesters) en de schrijvers over dans (zedemeesters, critici en wetenschappers) laat zich het beste omschrijven als 'wisselvallig met af en toe een buitje'. Eeuwenlang werd die verhouding getekend door het feit dat Nederland sinds de Reformatie een calvinistische samenleving was, waar predikanten en zedemeesters waarschuwden tegen de morele gevaren van de 'obscene ende jeucht verleydende danseryen'. De overheid reageerde lauwte op de oproepen van de 'fijnen' om de dans te verbieden, maar de negatieve toon was gezet. Tot ver in de twintigste eeuw vinden we bij bepaalde kerkgemeenschappen deze afkeurende houding. In combinatie met de algemene neergang van de theaterdans in de tweede helft van de vorige eeuw leidde dit tot een klimaat waarin het tot voor kort in menige familie onbestaanbaar was dat dochter of, erger, zoonlief aan het ballet ging. Zo is het begrijpelijk dat dans als een inferieure kunstvorm werd beschouwd, waar wetenschap zich verre van diende te houden.

Zeker zo'n belangrijk obstakel bij de ontwikkeling van het dansonderzoek wordt gevormd door de aard van de danskunst zelf. Dans is de kunst van het bewegen. Na afloop van de voorstelling blijft er niet veel tastbaars van over. Dansnotatie heeft nooit de status en verbreiding van bijvoorbeeld de muzieknotatie gekregen en materiaal dat wel behouden blijft, zoals een libretto, decor of kostuum, zegt weinig over de choreografie. Hierdoor is er relatief weinig belangwekkend materiaal over de danskunst bewaard gebleven waarop onderzoekers hun aandacht kunnen richten.

Pas met de ontwikkeling van de Nederlandse dans als een maatschappelijk erkende kunstvorm kwam er beweging aan het danswetenschappelijk front. Na de Eerste Wereldoorlog verschenen de eerste Nederlandstalige boeken waarin de historie en de artistieke ontwikkeling van de Westerse theaterdans worden beschreven. Belangrijke werken uit die periode zijn *De wereld van den Dans* (1922) en *Twee eeuwen danskunst en curiositeit* (1927), beide van de journalist en kunstcriticus J.W.F. Werumeus Buning.

Na 1945, wanneer de ontwikkeling van de danskunst versneld doorzet en er vier grote Nederlandse dansgezelschappen ontstaan, gaat er meer over de Westerse theaterdans, en in het bijzonder de Nederlandse, geschreven worden. Zo publiceert de danseres en danspedagoge Corrie Hartong in 1948 *Danskunst*, een theoretisch boek over de theaterdans. In datzelfde jaar schrijft danscriticus Joop Schultink *Op de pointes*, een algemene theaterdansgeschiedenis, waarin sterk de nadruk ligt

op het belang van het klassiek ballet. Twee jaar later verschijnt *Een eeuw danskunst in Nederland* van de Duitse muziekwetenschapper dr. Eberhard Rebling. In dit standaardwerk wordt voor het eerst de geschiedenis van de Nederlandse danskunst van de 17de eeuw tot aan het begin van de Tweede Wereldoorlog systematisch beschreven. Daarna verschijnen er in de jaren vijftig verschillende studies waaronder *Ballet der Lage Landen* (1956) van de Engelse danspubliciste Janet Sinclair en *Het Nederlands Ballet* (1958) van de critici Willem Boswinkel, David Koning en Joop Schultink.

Een mijlpaal op het gebied van het dansonderzoek wordt in 1956 bereikt met de oprichting van het Centraal Dans Beraad in Den Haag. In dit dansinstituut worden alle geleidingen van de danskunst bij elkaar gebracht en worden een documentatiecentrum, bibliotheek, filmarchief en videotheek ondergebracht. Voor het eerst ontstaat er dan een centrale plek in Nederland waar documentatie- en archiefmateriaal over de dans in een openbare collectie verzameld, bewaard en beheerd worden.

Na deze veelbelovende start wordt het in de jaren zestig rustiger op het gebied van het dansonderzoek. Zo rustig dat de inspecteur van het kunstvakonderwijs Dick Zweers in 1973 de Utrechtse theaterwetenschapper Hans Uitman vraagt een tweejarige bijscholingscursus dansgeschiedenis te geven aan een aantal docenten danshistorie van de dansvakopleidingen en geïnteresseerde studenten. Dit bleek een belangrijk initiatief en tevens de voorbode van meer initiatieven op het gebied van het dansonderzoek.

Zo verscheen er in 1973/75 bijvoorbeeld een studie van Annelies Schrijnen-Van Gastel onder de titel *Onderzoek naar de maatschappelijke en culturele reikwijdte van het dansaanbod in Nederland*, drie jaar later gevolgd door het boek *Sonia Gaskell, geloof in wat je danst* van de danscritici Conrad van de Weetering en Luuk Utrecht.

Maar pas in de jaren tachtig nam het aantal dansonderzoeken op het gebied van de Westerse en in het bijzonder de Nederlandse theaterdans, significant toe. Enkele bekende studies die verschenen zijn onder andere: *Op gespannen voet* (1981) het standaardwerk over de Nederlandse theaterdansgeschiedenis van 1900 tot 1980, van de historica Eva van Schaik. Rond 1980 legde zij tevens de laatste hand aan een educatieve videoserie *De dans in Nederland*. In 1985 schreef de journaliste Jessica Voeten Scapino. Twee jaar later kwam *Der Zeitgenosse als Klassiker, Hans van Manen* van de Duitse danscriticus Jochen Schmidt op de markt. In datzelfde jaar voltooit de journalist Coos Versteeg *Nederlands Dans Theater, een revolutionaire geschiedenis* en publiceert Luuk Utrecht *Het Nationale Ballet, 25 jaar*, in 1988 gevolgd door *Van hofballet tot post-moderne dans* en in 1991 door *Rudi van Dantzig, een omstreden idealist*.

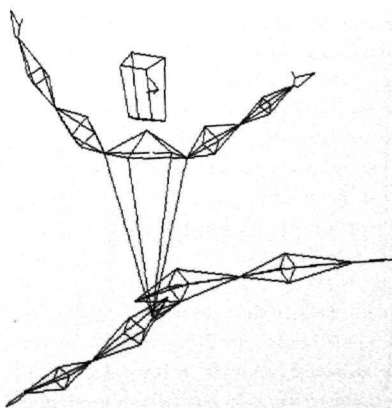
Institutionalisering van het dansonderzoek

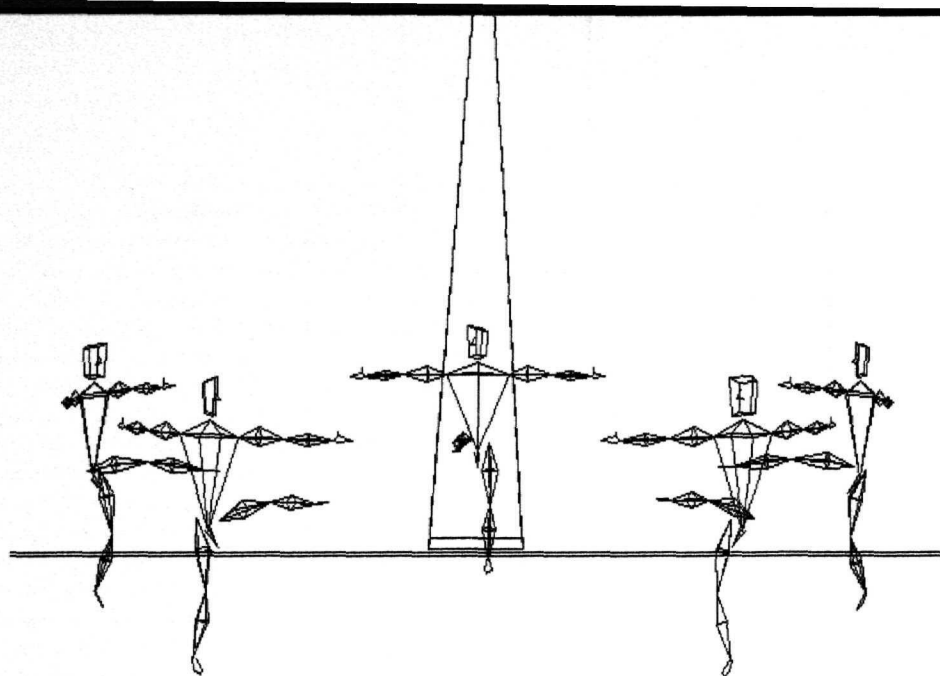
In dit gunstige klimaat halverwege de jaren tachtig, waarin de dans artistiek een vruchtbare periode doormaakt en het aantal professionele dansgroepen groeit tot circa 70, maakt de dans definitief de sprong naar de universiteit.

Tot dan had dans als terrein van wetenschappelijk onderwijs en onderzoek geen vaste plek binnen de Nederlandse universitaire wereld. De enkeling die zich binnen de universiteit toch aan de dans waagde kreeg begeleiding en deed onderzoek aan instituten waar specifieke danskennis ontbrak. De vakgroep Theaterwetenschap van de Universiteit Utrecht signaleerde dit gat in de markt. En in 1985 wordt in Utrecht de ex-danser en psycholoog Luuk Utrecht in een deeltijdbaan aangesteld als docent dans voor de vakken dansgeschiedenis en dansanalyse. Aan het eind van de jaren tachtig worden de eerste resultaten van deze ontwikkeling zichtbaar in een bescheiden groei van het aantal doctoraalscripties op het gebied van de dans.

Ook het Nederlands Instituut voor de Dans (NID), dat in 1985 ontstond als opvolger van het Centraal Dans Beraad, rekende de stimulering en coördinatie van dansonderzoek structureel tot zijn taak. Van deze taak kweet het NID zich door de organisatie van een aantal tentoonstellingen (waaraan ondersteunend dansonderzoek vooraf ging), het bieden van stageplaatsen en de begeleiding van doctoraalscripties. Daarnaast werden enkele studies verricht naar de arbeidsvoorwaarden en honorering van dansers, liep het zogenaamde Oral History Project en was het NID uitgever van onder andere het Dansjaarboek en het vakblad Notes.

De laatste jaren wordt ook op andere universiteiten meer aandacht besteed aan dans. De vakgroep Theaterwetenschap van de Universiteit van Amsterdam en de vakgroep Muziekwetenschap van de Universiteit Utrecht staan open voor dansonderzoek. Het Nijmeegse Universiteits Fonds stelde in

1987 een bijzondere leerstoel Kunst en Cultuur in en benoemde Hans van Manen tot eerste bijzonder hoogleraar. Daarnaast hebben ook de universiteiten van Rotterdam, Groningen, Delft en Leiden en de Open universiteit actieve onderzoekers of studenten binnen hun poorten die zich met dans bezig houden. Door hun collega's soms enigszins schuin aangekeken, 'ik interesseer me ook voor dans, maar dan na mijn werk', werken ze niet alleen op historisch en danstheoretisch gebied, maar ook op gebieden als beleid, informatica en psychologie. De totale output van dit niet-structurele onderzoek is zeker zo belangrijk geweest als dat van het Instituut voor Theaterwetenschap Utrecht en het NID samen. Maar de toekomst van dit dansonderwijs en -onderzoek is onzeker. Veel is afhankelijk van de inzet en overtuigingskracht van de individuele onderzoekers.

Dezelfde inspecteur Zweers, die in 1973 de bijscholing danshistorie opstartte, pleitte er rond 1980 voor dat bij het danswetenschappelijk onderzoek een koppeling tussen de praktijk en de theorie tot stand zou komen. Hij dacht aan een samengaan op dit terrein van het hbo en de universiteit. Weliswaar verschenen er in de jaren tachtig enige studies over carrièreverloop en het dansonderwijs, maar structureel heeft het dansonderzoek tot nu toe geen plaats gevonden bij het hbo. Ook van een samengaan van hbo en universiteit op het gebied van dansonderzoek is in de jaren tachtig geen sprake geweest.

Danswetenschap

De dans vond in de afgelopen jaren zijn weliswaar bescheiden, maar eigen plek binnen het universitaire onderwijs en onderzoek. Structureel worden danshistorie en dansanalyse onderwezen en niet-structureel wordt op verschillende universitei-

ten aandacht aan dans besteed. Is al dit onderzoek nu te vangen onder de titel danswetenschap? De term danswetenschap wordt in de praktijk gebruikt als een *catch-all* voor welk onderzoek dan ook, dat maar iets met dans te maken heeft. Deze praktijk kan geaccepteerd of verworpen worden.

Eerst de verwerping. In dat geval nemen we aan dat er een fundamenteel onderscheid gemaakt dient te worden tussen onderzoek dat uitgaat van een vraagstelling die de dans betreft en onderzoek dat in feite uitgaat van een andere vraagstelling, en waarbij de dans slechts een 'toevallige' factor is. Het eerste verdient dan de benaming danswetenschap, het tweede niet. Het eerste analyseert de dans als zodanig, vraagt naar de zin, de betekenis, enzovoort, van een bepaald type menselijke beweging. Als die beweging zelf het uitgangspunt en het object van onderzoek is, kun je van danswetenschap spreken. Vragen over wat voor blessures dansers zoal oplopen, vallen onder medische wetenschap; vragen over hoe dans functioneert binnen een bepaalde samenleving onder sociologie, of antropologie of geschiedschrijving. De vergelijking kan met musicologie gemaakt worden: eigenlijk musicologisch onderzoek draait om de muziek, al dan niet genoteerd of op geluidsdrager vastgelegd, maar in ieder geval om de als muziek bestempelde klanksequenties. De vraag hoeveel de Kapellmeister van Prinz Nicolas Esterhaszy in 1766 verdiende is dan geen musicologische vraag. Bij deze strenge definitie van danswetenschap zal de praktijk van het onderzoek zich niet altijd iets aan de opgeworpen barrières gelegen laten liggen, maar voor bijvoorbeeld de inrichting van een instituut voor danswetenschap heeft het consequenties. Dat wordt dan namelijk een instituut met een zeer nauw omschreven onderzoeksterrein; zo nauw dat het verstikkend is?

Vervolgens de acceptatie van de huidige praktijk, die luidt: alle onderzoek dat om de een of andere reden 'dans' in de titel voert, is danswetenschap. Dat is een uiterst heterogeen boeltje, waaronder vallen medicijnen, psychologie, antropologie, geschiedenis en noem maar op. Op zich werkt zo'n multidisciplinariteit zeer bevruchtend en kan het leiden tot interdisciplinariteit. Het gevaar van isolement van het individuele dansonderzoek temidden van de veelheid is echter ook aanwezig. Kan iemand die bijvoorbeeld de hofdans van de Barok onderzoekt niet beter tussen theaterwetenschappers en cultuurhistorici zitten dan tussen andere onderzoekers die zich toevallig met dans bezighouden? Het lijkt aantrekkelijk direct ja te zeggen, maar studies van een stukje dansgeschiedenis waarvan de auteur zo duidelijk alles van het verleden, maar niets van dans wist, spreken dit tegen.

Lijkt de strenge definitie van danswetenschap de 'eerlijkste' en de duidelijkste, toch hoeft een inrichting van de danswetenschap langs de lijnen van die definitie nog niet de meest vruchtbare te zijn. Zo dacht ook de onlangs opgerichte Nederlandse Vereniging voor Dansonderzoek (VDO) en die hanteert daarom de brede definitie en is zo multidisciplinair mogelijk. Maar op een studiedag over de danswetenschap in Nederland, door de VDO begin van dit jaar georganiseerd, bleek duidelijk dat er in danswetenschappelijk Nederland grote behoefte bestaat aan een debat over de eigen identiteit, zeker met het oog op een toekomst waarin van verdere institutionalisering en van onderzoeksbeleid sprake zou kunnen zijn. 'Wie is hier nu eigenlijk danswetenschapper?', vroeg men zich af.

De toekomst van het dansonderzoek

Ondanks de verbeterde weersituatie boven dansland blijft er voor het dansonderzoek in Nederland nog veel te onderzoeken en te wensen over. Historisch dansonderzoek over de

17de, 18de en 19de eeuw is sinds Rebling in 1950 praktisch niet meer ondernomen en de laatste grote studie over de 20ste eeuw is ook alweer bijna 15 jaar oud. Over danstheorie en -analyse wordt niet veel gepubliceerd en gebieden als therapie, danspedagogie, danstechniek en gezondheid zijn voor de niet-specialisten praktisch *terra incognita*.

De infrastructuur zoals die in de jaren tachtig werd opgebouwd is erg mager en laat veel aspecten van dansonderzoek buiten beschouwing. Gezien het belang en ook de omvang van de theaterdiscipline dans (met 450 Nederlandse premières per jaar is dans na toneel veruit de grootste theaterdiscipline) zou dans ten minste op nog één andere universiteit onderdak moeten krijgen. De Universiteit van Amsterdam zou een aantrekkelijke partner zijn. In Amsterdam bestaat een bloeiende danscultuur met een groot aantal dansgroepen en tevens is er de Theaterschool Amsterdam gevestigd met vijf verschillende afstudeerrichtingen dans, een bibliotheek en een videotheek.

Ook bevindt zich in Amsterdam het Theater Instituut Nederland, de organisatie die in 1993 de functie en taken van het NID overnam en nu de grootste bibliotheek, videotheek, documentatie en archief op het gebied van de dans in Nederland heeft.

Het opstarten van een aparte vakgroep Danswetenschap lijkt, afgezien van de wenselijkheid hiervan, op dit moment geen haalbare kaart. Gezien het veelal historische of theoretische karakter van de danswetenschap ligt het voor de hand danswetenschap als afstudeerrichting bij Theaterwetenschap onder te brengen. Het multi-disciplinaire karakter van danswetenschap zou via interfacultaire samenwerkingsverbanden gestalte moeten krijgen. Een samenwerking met het hbo zoals Zweers in 1980 voor ogen stond, zou interessante onderzoeksgebieden kunnen opleveren en wellicht kunnen bijdragen aan de kwaliteitsverbetering van het dansvakonderwijs.

Illustraties: choreografie met het Artibodies systeem (J.E. Mebius, Technische Universiteit Delft)

